

FELTÁMADÁS

Az összes evangéliumok beszámolnak egy titokzatos eseményről, amely Jézus halála után harmadnap történt. Már a beszámolók formája is sajátos jellegű: a szövegek hirtelenül abbamaradnak, keresztezik egymást, nem egészen feloldható feszültségek és ellentmondások vannak bennük. Mintha valami Félelmetes merülne fel, valami, ami a tapasztalat megszokott formáit szétrobbantja. Ha a különböző szövegeket a valószínű sorrend szerint összeállítjuk, körülbelül a következő képet kapjuk.

„Szombat végén pedig, a hét első napja virradtán... ime nagy földindulás lőn, mert az Úr anygala leszállt az égből, és elhengeríté a követ, és ráült. Tekintete olyan volt, mint a villám és ruhája, mint a hó. Az örök pedig Tőle való félelmükben megremegének, és olyanok lettek, mint a holtak.” (Máté 28. 1—4.) „Mikor elmúlt a szombat, Mária Magdolna és Mária, Jakab anyja és Salome illatszereket vásárolának, hogy elmenvén megkenjék Jézust. És korán reggel a hét első napján a sírhoz menének napfelkeltekor. És mondták egymás közt: „Ki hengeríti el nekünk a követ a sírbolt ajtajából?” Odatekintvén pedig, látták, hogy a kő el van hengerítve. Mert igen nagy vala.” (Márk. 16. 1—4.) „Bemenvén nem találák az Úr Jézus testét.” (Luk. 24. 3.) „[Mária Magdolna]* Elfuta tehát, és Simon Péterhez, és a másik tanítványhoz méne, kit szeret vala Jézus, és mondá nekik: „Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk hová tették Őt.” Kiméne azért Péter és a másik tanítvány, és a sírhoz menének. Együtt futának pedig ketten. (Ján. 20. 2—4.) „És lőn [Miközben a többi asszony még a sírboltban volt.] hogy két férfiú álla mellettük ragyogó öltözetben. Megijedvén az asszonyok, földre hajtván orcáikat, azok mondák nekik: „Mit kerestek az élőt a holtak között? Nincs itt, hanem feltámadott! Emlékezzetek, miket beszélt nektek, amikor még Gallileában vala, mondván, hogy az Emberfiának a bünösök kezébe kell adatnia, felfeszítettni, és harmadnapra feltámadni. (Luk. 24. 4—7.) „De menjetek, mondjátok meg tanítványainak és Péternek, hogy előttetek megyen Gallileába, ott majd megtalátok Őt, amint mondotta nektek.” (Márk 16. 7.) „És eszükbe jutának az Ő szavai. Visszatérvén a sírtól, jelenték mindezt a tizenegynek és mind a többinek.” (Luk. 24. 8—9).**

„Együtt futnak vala pedig ketten, és a másik tanítvány [János] megelőzé Pétert a futásban, és hamarabb ért a sírhoz. És belenézvén, ott látá elhelyezve a lepedőket, de nem méne be. Majd oda ére Simon Péter is, követvén őt, és beméne a sírboltba, és látá az otthagytott lepedőket; a keszkenőt pedig, mely az ő fején volt, nem a lepedők mellé téve, hanem külön egy helyen összehajtva. Akkor aztán beméne a másik tanítvány is, ki először érkezett a sírhoz, és látá és hitt. [Persze mindez

* A szögletesen bekerítették a szerző betoldásai.

** Alighanem ez az első hallás, hinni-nem-tudás indította a két apostolt, kikeről Luk. 24. 13-ban szó van Emmausz felé,

még rejtély volt számára], mert még nem értették az Írást, hogy fel kellett neki támadnia halottaiból. Tehát megint hazamenének a tanítványok.

Mária Magdolna pedig kinn áll a sírboltnál sírva. Amint így sirdogála, odahajolván bepillant a sírboltba, és látja két angyalt fehér ruhában ülni, egyiket fejtől, másikat lábtól, azon helyen, ahol Jézus teste feküdt vala. Mondták neki azok: „Asszony, miért sírsz?” Felelé nekik: „Mert elvitték az én uramat és nem tudom hová tették Őt.” Ezeket mondva hátrafordula, és látja Jézust ott állani és nem tudta, hogy az Jézus. Mondá neki Jézus: „Asszony, miért sírsz? Kit keressz?” Amaz vélvén, hogy a kertész az, mondá neki: „Uram, ha Te vitted el Őt, mondd meg nekem, hova tetted, és én elviszem Őt.” Megszólítá őt Jézus: „Mária”. Megfordula amaz, és mondá: „Rabboni” (ami annyit tesz, mint Mester). Mondá neki Jézus: „Ne illes engem, mert még nem mentem föl Atyámhoz; hanem eredj atyámfiaihoz, és mondd nekik: fölmegyek az én Atyámhoz és a Ti Atyátok, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez.” (Ján. 20. 4—17.)

Valami roppant és félelmes dolgot mondanak itt: hogy a názareti Jézus, a „kisdud nyáj” mestere, az, akiben sokan a Messiást látták, és akit ellenségei a halálba vittek, a názareti Jézus feltámadt! Nemcsak úgy, ahogyan Sokrates mondta önmagáról tanítványainak, hogy t. i. lelke most már egy jobb és nagyobb világban fog tovább élni, — nemcsak úgy, ahogyan egy ember elmúlik, de képe később felragyog az utódok lelkében és vezeti őket és történelmet irányít, hanem valóságosan, test szerint. Maga a tönkretett, a halálban megtört élet, ébredt fel újra, — persze új, átalakult állapotban.

Erzésünk tiltakozik az ellen, amit ez a hit kíván tőlünk és ha nem tiltakozik, akkor okunk van bizalmatlanul kérdezni önmagunktól, hogy nem fogjuk-e fel ezt az egész híradást némileg legendaszerűen? Amit itt állítanak, az hallatlan dolog; a közvetlen érzés valószínűleg mindig is tiltakozik ellene. Nem ok nélkül hitték el sokan a hatósági hivatalos jelentést, mely szerint, míg az örök aludtak, az apostolok ellopták a holttestet. (Máté 28. 11—15.)

Valóban mindig újra és újra megpróbálták a feltámadást az Úr Jézus hiteles élete képéből elsikkasztani E kísérletezés különböző módon történt. Sokszor, és már régmúlt időkben is, abban az egyszerű és durva formában, mintha az apostolok követek volna el valamilyen többé vagy kevésbé jámbor csalást. Az a bizonyos hivatalos jelentés, amelyről szó volt, adta meg az alapot ehhez az állításhoz.

Komolyabb két újabbkori magyarázat. Az első szerint Jézus tanítványai egész lelküket a Jézus Messiás-voltában való hitre állították be. Minél aggasztóbb lett a külső helyzet, annál élesebb feszültséggel kellett ezt a hitet fenntartani. Még a legutolsó pillanatban is kétségbeesett bensőséggel várták a nagy messiási győzelmet, az ellenség lesujtását. Amikor azonban bekövetkezett a katasztrófa, minden összeomlott a lelkükben. Határtalan csüggedés fogta el őket, és ekkor — az öntudatalattinak egy rejtett folyamataiban, amikor a veszélyeztetett élet önönmagát védi — hirtelen feltámad bennük a bizonyosság: az Úr él!

Ez a tudat, amellyel a kétségbeesés győzte le önmagát, most már víziókat is termelt. Ezekben az, amit oly forrón óhajtottak, most már valóssággal megjelent előttük, helyesebben, hogy az öntudatalattiban létrehozott víziók adták meg nekik hitük bizonyosságát. E víziók első megalkotóitól átvették ezt a hitet mások is, és így megkezdte útját a történelemben... A másik magyarázat a közösség életéből indul ki. E szerint az ifjú keresztény közösséget idegenek és ellenségek vették körül, s így érthető szívüknek vágya valami olyan közös tartalom után, amely belsőleg egyesítse, kifelé pedig elhatárolja őket: egy isteni alak és egy üdvösséghez történés után. Más vallási közösségeknek is megvoltak a maguk kultikus alakjai, akiknek mitológiai élményeit élték át újra és alkalmazták magukra istentiszteleti cselekményeikben. Így jött létre itt is egy természetfeletti lény képe, akinek szent története a kultusz középpontja, és cselekedeteiknek zsinórmértéke lett; az Úr Krisztus... Ilyen vallásos lelki élményekből formálódott az a Krisztus-kép, amely valami egész más jelent, mint a názáreti Jézust. Ez ember volt; nagy, vallást teremtő lángész, aki élt és meghalt, mint minden más ember, csak abban különbözött tőlük, hogy halála összehasonlíthatatlanul mélyebbjártú volt. Csak a husvét élmény formálta belőle a *Kyrios Christos* a hitnek lélekben élő pneumatikus-hatalmú megdicsőült urát, a világ eljövendő bíráját. E kettő között azonban nincsen egység, ha csak el nem fátyolozza az ember ezt a világos ténnyt azzal, hogy az egységet „csak a hívő látja”. Ez azonban annyit jelent, hogy az egység csak az egyesek érzésében és élményében létezik.

Mindezek ellen sok kifogás emelhető. A Szentírásban semmi sem mutat arra, hogy a tanítványok a feltámadásnak bárminemű formáját is várták volna. Ellenkezőleg szembehelyezkedek ezzel a gondolattal, és a tényeknek kellett legyőzni őket... Erre azt lehetne válaszolni, hogy az ilyen vallásos megérzések és víziók lényegéhez tartozik a tudatos érzés látszólagos ellenkezése és legyőzetése. Annak ellenére (vagy éppen azért, mert) a mélyebben fekvő, tudat-alatti rétegből származnak. Lehet, — de mindenkor legalább formájuk szerint bele kell illeniök a megtapasztalónak általános lelki és szellemi életébe. Egy emberré lett Isten alakja azonban, aki testi mivoltát mennyei állapotában viszi magával, ez a zsidó gondolkodás számára a lehető legidegenebb valami volt. Galileai halászoknak „öntudat-alattija” soha le nem győzte volna ilyen képpel depressziós állapotát...

Végül, és mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a vallásos megrendülésnek egy ilyen eredménye talán fenntartható lett volna rövid ideig: néhány izgalmas éven át vagy a tompalelkűségnek bizonyos állapotában; de sohasem fakadt volna belőle egy olyan világhatalom, mint a kereszténység, mely pedig közvetlenül össze van kötve Krisztus feltámadásának hitével. Vaknak kell lenni, hogy ilyet állíthasson valaki. De a tudomány, amely igényei szerint olyannyira néző, elég sokszor vak is, — ott t. i., ahol egy néma akarát parancsolja neki, hogy ne lásson... De mindez nem döntő, csak azért beszéltünk róla, hogy szabaddá tegyünk magunknak a pályát a *lényeges* számára.

Pál — aki a többiek krízisét nem élte át — a lényegét e szavak-

ban fejezi ki: „Ha Krisztus nem támadt fel, hiába való a ti hitetek... Akkor nyomorultabbak vagyunk minden embernél. (1. Kor. 15. 17—19.)” Ez azonban azt jelenti: Krisztusnak a halálból való feltámadásával áll vagy bukik a keresztény vallás. Ez nem melléklajenség ebben a vallásban, nem is mitológiai fejlemény, amelyet történelmi okokból vett volna fel magába, és amelyet lényegének kára nélkül le lehet választani róla, — nem, ez vallásunk szívének egy darabja.

Az apostolnak ez a tudata magára az Úr Jézusra mutat vissza: hogyan gondolkozott erről Ő maga? Jézus többször beszélt haláláról, nevezetesen három alkalommal utolsó jeruzsálemi útján. Minden alkalommal hozzátette azonban, hogy fel fog támadni. Ezekben a kijelentésekben formát ölt valami, valami, ami Jézus magatartásában mindig is jelen van, t. i. sajtósága viszonya a halálhoz. Azt a halált, amely a mi számunkra érvényes, ő nem ismeri. Csak azt a halált ismeri, amely mögött ott a feltámadás és pedig az azonnali, még jelen időben történő feltámadás.

Ezzel pedig a keresztény gondolkodás legmagasabb, de egyben legnehezebb feladata előtt állunk: megérteni az Úr *létét*. A kegyelmi közösségnek átélésében, hitben és követésben felfogja ezt a legegyszerűbb ember is. Itt azonban a tudatos gondolkozással való megértésről van szó, mert hiszen ez is hivatott arra, hogy Krisztust szolgálja. Ez persze feltételezi, hogy a gondolkodás is kész „megkeresztelkedni” és kereszténnyé lenni. Ez a feladat, az élő Krisztus megértése, öntudatának értelmezése, nagyon nehéz. Két veszedelem fenyeget itt: vagy kiindul az ember az igazi emberi pszichológiából, és mellőzi azt, ami e fölött van, vagy kiindul a dogmából, az emberfölöttit állítja, azonban láthatóvá nem teszi. A lényeghez csak akkor érünk, ha sikerül kapcsolatban maradni az Úrnak élő alakjával. Ha látjuk, mennyire emberi minden alkalommal, ha azonban azt is látjuk, hogy az emberinek ezt a megértését szétfeszíti valami, ami nemcsak a zseninek a nagysága, nemcsak áttörő vallásos élmény, hanem a szent Isten maga, Jézus másképp viszonylik a világhoz, mint mi. Másképpen az emberhez, mint csakember. Másképp Istenhez, mint egy hívő. Másként saját létéhez, az élethez és halálhoz, mint mi. A feltámadás gyökerei ide nyúlnak.

Olyan vagy-vagy elé vagyunk itt állítva, amely az alapokig megy vissza. Mihelyt önmagunkat vesszük zsinórmértékül: a mi emberi létünket, ahogyan az fennáll, ezt a világot, ahogyan bennünket körülvesz, azt a módot, ahogyan a mi gondolkodásuk és érzésünk lebonyolódik, — ha innen akarjuk az Úr Jézust megítélni, akkor a feltámadás hitét kénytelenek vagyunk úgy fogni fel, mint egy nagy vallásos megrendülés következményét, úgy mint egy kezdődő közösség-képződés eredményét, vagyis mint csalódást. És akkor csak következetesség kérdése, hogy milyen gyorsan távolítjuk el magunktól összes feltételeivel és következményeivel, és hogyan igyekszünk egy „tisza kereszténységet” kidolgozni. Ez persze nem lesz sokkal több, mint egy sovány etika, és jámborság...” Vagy pedig világossá lesz előttünk, hogy mit követel Krisztus alakja, t. i. a hitet. Felismerjük, hogy nem azért jött, hogy a világon belül új ismereteket és tapasztalatokat hozzon nekünk, hanem hogy

megszabadítson bennünket a világ ígézetétől. Halljuk ezt a követelést, és engedelmessé váljunk neki. Tőle magától vesszük „azt a mértéket, ahogyan róla gondolkodni kell. Készek vagyunk megtanulni, hogy Ő nem a világot vezeti tovább nemesebb értékekkel és erővel, hanem hogy Vele az új lét kezdődik. Végrehajtjuk a tengelynek azt a megfordítását, amelynek neve éppen „a hit”. A hitben nem a világ szerint gondolkozunk Krisztusról, hanem Krisztus szerint minden másról. Akkor nem mondjuk többé: a világ nem tud a halottak megelevenedéséről, tehát a feltámadási mítosz, — hanem: Krisztus feltámadott, tehát a feltámadás lehetséges. És az Ő feltámadása az igazi világnak alapja.

A feltámadásban nyilvánvalóvá lesz az, ami kezdet óta megvolt Jézusnak, az Ember-Fiának és Isten-Fiának élő lényében. Ha saját létünkről eszmélkedünk, úgy jelenik meg előttünk, mint mozgás, mely a gyermekkor sötétjében kezdődik, emlékeztünk szerint, többé-kevésbé messze; aztán növekszik, csúcsra ér, kezd hanyatlani, hogy végül több vagy kevesebb beteljesültséggel, vagy hirtelen megszakadva lezárjon. Létünknek ez az íve kezdődik a születéssel és véget ér a halállal. Előtte van a sötétség, amelyben álmélkodva tapogatózunk: hogyan is volt lehetséges, hogy én egyszer kezdődtem. Az ív lehanyatlásakor újra a sötétség következik, amelyből a reménységnek egy bizonytalan érzése vezet ki... Krisztusban nem így van. A létnek az íve az Ő számára nem kezdődik a születésben, hanem visszanyúl az örökkévalóságba: „Mielőtt Ábrahám lett, én voltam.” (János 8, 58.) Ezek nem a második század egy keresztény misztikusának szavai, ahogyan állították, ez közvetlen kifejezése annak, ami Krisztusban élt. És az ív nem vesz el a halállal, hanem egész emberi életét viszi magával tovább az Örökkévalóságba: „Meg fogják ölni és harmadnapra feltámad.” (Máté 7, 23.) Krisztus léte öntudatának egész más a mélysége és szélessége, egész más a halálhoz való viszonya, mint a miénknek. A halál az Ő öntudata számára csak egy átmenet, ha a leg súlyosabb jelentőséggel van is telítve. „Nem kellett-e Krisztusnak mindezeket elszenvednie és így bemenni az Ő dicsőségébe?” — kérdi az Úr a tanítványokat, az emmauszi úton. (Luk. 24. 26.)

A feltámadás megvalósítja azt, amit mindig magában hordott. Aki tagadja a feltámadást, visszahatólag tagadja mindazt, amivel ez az Ő lényében és tudatában összefügg. Ami így még megmarad, az már nem éri meg a hitet.

De hiszen a jelentések világosan elárulják a víziós élményt! Hiszen a tanítványoknak voltak vízióik! Mindenesetre; csak vissza kell adnunk e szónak az értelmét. Amit a mai hallgató önkénytelenül gondol, mikor ezt a mondatot hallja: „vízió volt”, ez nagyon is rövid múltú gondolat. Van ennek a mondatnak egy ősrégi értelme. Megtaláljuk már az Ó-Testamentumban. A „vízió” látást jelent. De nem pusztán olyan élményt, melynek értelme magában a látónak életében van, hanem egy magasabbrendű valóságnak belépését a látónak tapasztalati körébe. A tanítványoknak a sírnál, az emmauszi úton, a teremben és a tó mellett vízióik voltak; ez azonban jelenti, hogy látták az élő Urat. Mint való-

ságot, amely a világban volt, és mégsem tartozott beléje. Ennek a világnak rendjében állt, de ura volt e világ törvényeinek. Ezt a valóságot látni: több volt és más volt, mint egy fát látni az útszélen, vagy egy embert, aki belép az ajtón. Őt, a feltámadott Krisztust látni, az megrendülés volt, minden megszokottnak felrobbanása. Innen az elbeszélésben az új szavak: „megjelenik“, „eltűnik“, „egyszerre“ ott áll a terem közepén; egy ember megy és Ő „mellette áll“ stb. (Pl. Márk 16, 9, 14; Luk. 24, 31, 36.) Innen van a hirdás szövegének az a hirtelen, meg-megtörő, ide-oda cikkázó, ellentmondásos jellege, — ez az igazi formája az igazi tartalomnak, amely kifejezést követel és széjjelrepszti a régi formákat.

AZ UTOLSÓ VACSORA KÉPE ELŐTT

... azt jól tudom, hogy nem vagyok
a hamvas szívű János.
Talán Máté, a tönkrement,
tékozló kedvű vámos?

Talán Simon Péter vagyok,
a hősködő kőszikla?
Egy szolgáló szavára már
azonnal szűnyó szikra?

Judás nem lennék semmiért!
Még eszembe se jusson,
hogy ezüstért eladható
a csókom, égi jussom!

Melyik vagyok? Mondd, Mesterem!
Hiába tételődöm...
Talán a kétkedő Tamás
volt lagymatag elődöm?

Jakabhoz nem hasonlítok;
nem mennydörög a hangom.
Tudom, hogy hallgatás illet,
trónod körül nincs rangom.

... s nincsen heiyem az utolsó
vacsora asztalánál.
(A másom még törvényt tanul
Gamáliel lábánál.)

Lionardo, mért hagyta le
Sault a híres képről?!
... belátszhatnék az ablakon
a damaszkuszi rétről!